

Historie carillon

De historie van het carillon staat het overzichtelijk verwoord in onderstaand artikel in de digitale krant van het Liemers gezicht (<https://www.liemersgezicht.nl/index.php/rijp-en-groen/278-het-carillon>) van oktober 2019. Het artikel is opgesteld a.d.h.v. historisch onderzoek dat is uitgevoerd door Jan Teunissen, oud medewerker van de gemeente Zevenaar. *Bedoeld artikel is vanaf pagina 2 zo veel mogelijk integraal overgenomen.* Verder is er de nodige informatie te vinden in twee archiefdossiers die zijn overgebracht naar het Streekarchivariaat De Liemers en Doesburg (dossiernummer -1.854.1 periode 01-01-1955/31-12-1969 en dossiernummer -2.07.354 periode 01-01-1970/31-12-1986).

Geschenk aan de stad

De raad van de gemeente Zevenaar heeft bij besluit van 25-06-1958 het carillon in "volle en vrije eigendom" aanvaard van de besturen van de Bouwstichting Zevenaar en de Stichting herbouw Zevenaar en is akkoord gegaan met de daaraan verbonden voorwaarden, t.w. dat het klokkenspel:

- geregeld en op deskundige wijze wordt gebruikt, en:
- in goede staat wordt onderhouden.

De destijds geschatte jaarlijkse onderhoudslasten van f 500,- komen voor rekening van de gemeente.

Het carillon is in 1959 op het destijds nieuwe gemeentehuis geplaatst. In 1973 heeft het carillon een grondige onderhoudsbeurt ondergaan waarbij tevens de klokkenstoel met 2 meter is verhoogd (totale kosten f 22.145,10). Daardoor komt het geluid van de klokken beter tot zijn recht en wordt niet gesmoord door de omliggende bebouwing.

Daarna is in 1987 een carilloncomputer aan de installatie toegevoegd (kosten totaal f 21.861,-). In 1990 is het carillon, i.v.m. slijtage, nogmaals uitvoerig gerenoveerd (kosten f 14.000,-).

Het carillon staat sedert de demontage eind 2015 in opslag bij de Koninklijke Eijsbouts (Klokkengieterij en fabriek van torenuurwerken BV te Asten). Het carillon is toe aan een grondige restauratiebeurt. Deze zal vanzelfsprekend voor plaatsing op een nieuwe locatie moeten worden uitgevoerd. In september 2016 heeft Eijsbouts aangegeven welke restauratiewerkzaamheden moeten worden uitgevoerd, dit los van plaatsings- en aansluitwerkzaamheden:

- Demonteren van de 25 klokken met magneetklepels, kabels en kabelgoten.
- Reviseren van de 25 magneetklepels, slaglichamen rondslijpen. Vervangen, waar nodig, van de lagers, assen en klinknagels in de deksels van de magneten, inclusief nieuwe r.v.s. bevestigingsbouten met afstelbouten en moeren.
- Leveren van 25 nieuwe magneetjes.
- Staalwerk van de magneetklepels stralen thermisch verzinken en synthetisch aflakken.
- Conserveren en poedercoaten van de staalconstructie.
- Voormonteren van de 25 klokken met magneetklepels.

Het is 11 juni 1958 als de besturen van de Bouwstichting Zevenaar en de Stichting Herbouw Zevenaar een brief aan het college Zevenaar sturen waarin ze gewag doen van een bijzonder geschenk: een klokkenspel voor het dan nieuwe gemeentehuis. Het betreft een exclusief voor Zevenaar ontworpen en gebouwd carillon met 24 klokken. De klokken met een gewicht van 14,5 tot 128 kilo bestreken twee octaven. Inmiddels is het klokkenspel uitgebreid tot dertig stuks, een halve octaaf erbij, om de muzikale mogelijkheden te vergroten. Het carillon is een puur Nederlands product, gebouwd door Koninklijke Eijsbouts, de grootste klokkengieterij en fabriek van torenuurwerken ter wereld.

Vijfhonderd gulden per jaar

Zo gewoon en toch zo bijzonder is een carillon. Wat weet je er als gemiddelde inwoner eigenlijk van? Jan Teunissen dook in de gemeentelijke archieven om het waarom van dit geschenk te achterhalen. De twee aanbieders, Bouwstichting Zevenaar en Stichting Herbouw Zevenaar, schreven onder meer: "De plaatsing van het carillon op het nieuwe gemeentehuis zal daarnaevens kunnen bevorderen, dat het gebouw inderdaad wordt gezien als het huis van de plaatselijke gemeenschap waardoor de gemeenschapszin wordt verstevigd." Dat streven heeft bijna zes decennia later niets aan kracht ingeboet.

Waar kwam het geld vandaan? Jan Teunissen: "De twee stichtingen genereerden het benodigde geld uit de baten van aan- en verkoop van een aantal herbouwclaims in de na-oorlogse periode. Het carillon heeft destijds ruim 16 duizend gulden gekost. De jaarlijkse onderhoudskosten en de kosten van het steken van muziekbanden werden geraamd op 500 gulden per jaar."

Bijbelse en menselijke stemmen

Jan heeft meer interessante feiten opgediept. Zo bevatten de klokken inscripties. Naast het randschrift 'Civitem istam tu circumda, Domine' dat 'Heer, bescherm deze stad, betekent' is in elke klok een naam gegraveerd, die verwijst naar een Bijbelse of historische figuur. De Bijbelse stemmen worden opgedeeld in zes oudtestamentische en zes nieuwtestamentische stemmen. Uit het Oude Testament zijn dat Mozes, David, Jesaja, Ezechiël, Jeremia en Daniël. De nieuwtestamentische stemmen zijn van zes apostelen. De menselijke stemmen refereren aan stichters en deugden. Zo zijn onder meer Caesar, hertog Jan van Kleef en Graaf Reynoud van Gelre genoemd en bij de deugden Justitia, Prudentia en Temperantia. In de grootste klok is 'Memento mori' ofwel 'gedenk te sterven' gegraveerd.

Joep van Brussel van Royal Eijsbouts legt uit dat klokken standaard de naam van de maker ingegraveerd krijgen. En dat volgens de traditie een klok bij het laten horen van haar klank als het ware in de eerste persoon enkelvoud spreekt en zo een stem heeft. De kleinste klok heeft de oudtestamentische inscriptie 'Mozes'. "Als die klok klinkt", legt Van Brussel uit, "zegt ze zagezegd 'ik Mozes'. De grootste klok met 'Memento mori' zegt in wezen: 'ik, Memento mori'."

Grote keuze in melodieën

Een kleine dertig jaar lang bestond het melodieënbestand uit niet meer dan drie liedjes die door banden, vergelijkbaar met die van een draaiorgel, werden aangestuurd. In januari 1987 was het tijd om te moderniseren en kwam de carilloncomputer in beeld; de muziekkeuze nam daarmee gigantisch toe. Van drie naar 99 verschillende melodieën. Jan: "Die 99 wijsjes zijn verdeeld over twaalf groepen. We hebben de kerstgroep, sinterklaasgroep, wintergroep, zomergroep etc. De overgang naar een andere groep, neem 6 december wanneer sinterklaas voorbij is, gaat automatisch."